БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИИЛЕРИ, КАТЫЖЫҢАР!

ШЫН

ВКП(б) ТЫВА ОБКОМУНУҢ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕДИНИҢ БОЛГАШ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ ОРГАНЫ

1925 чылда үндезилетиннген.

1951 октябрь 9 ВТОРНИК № 196 (2370)

ӨРТӨӨ 20 КӨП

БОХҮНГҮ СОЛУНДА:

Атомнуг чепсек дугайында «Правданың» корреспондентизинге эш И. Б. Сталиннын харыызы. (1 арын).

ВКП(б)-ниң Кызыл хооркомунда. (1 арын).

Автотранспорт конторазының коллективиниң кыйгырыы (1 арын).

Тайбынны күш-ажыл-биле быжыглаал! (2 арын).

А. Орловский — Октябрь мурнунуң стахановчу ээлчээнге туржуулунар! (2 арын).

Санитар-чырыдыышкын арны (3 арын).

С. Лысков—Чиик үлетпүрнүң бараанын садыглаарын экижидер (4 арын).

Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелинде (4 арын).

Октябрь мурнунуң социалистиг чарыжын калбартыылыңар!

Тайбынның Пактызын чарар дугайында Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелинин Кыйгырыының адаанга ат чыылдазын Совет Эвилелинге эртирер дугайында Тайбың камгалалының Совет комитединиң шиитпириинге бистиң чурттуң ажылчыннары болгаш колхозчулары, албан хаакчыттары, эртем-техниканың, культураның ажылдакчылары 1951 чылда улус ажыл-агыйының планнарын долдур болгаш ажыр күүседирпиниң социалистиг хүлээлгелерин алгаш күүседири-биле харыыланнар.

Беш улуг күрүнелериниң аразында Тайбың Пактызын чарарын негээн миллион-миллион совет кижилериниң үүнүнге бистиң областың ажылчы чоннары боттарының үүнүн бир эн-сеткил-биле кадып, тайбынның хөрээн боттарының күш-ажылы-биле быжыглап, күрүнеиниң планнаг онаалгаларын хуусаа бетинде долдур болгаш ажыр күүседири-биле демдеглеп турарлар.

Областың ажыл-ишчилери күрүнеге дүк дужаарының планын хуусаа бетинде ыракта ажыр күүсеткен болгаш күрүнеге тараа дужаарының планын улуг Сталинга чоруткан чагаазынга алган хүлээлгезин Өзугаар сентябрь 20-де ажыр күүсеткен. Күрүнеге тараа дужаарының планын областың иштинге бир дугаарында Улуг-Хем, Кызыл районнарның ажыл-ишчилери шалыпкыны-биле күүсеткен.

Областың дыка хөй үлетпүр бүдүрүлгелери, транспорт организациялары сентябрьде бүдүрүлге планнарын ыракта ажыр күүсеткен. Ылангыя Кызылдың автотранспорт конторазының коллективи чүк сөөртүрүнүң планын 158 хуу, пассажирлер сөөртүр планын 471 хуу күүсеткен.

Областың хереглекчилер ниитилелинин автотранспорт конторазының коллективи чүк сөөртүрүнүң планын 206 хуу күүсеткен. Ол ышкаш, аъш-чем комбинадының, «Тыва алдын» трестизинин, ыяш заводунуң коллективтери сентябрьде бүдүрүлге планын долдур болгаш ажыр күүсеткеннер.

Ооң-биле чергелештир, чамдык бүдүрүлгелер ам-даа хожудап каап, бүдүрүлге планын күүсетпейн, күрүне мурнунга өрелиг болуп турарлар. Ындыг бүдүрүлгелерге Кызылдың электри станциязы, туйбу заводу, авторота болгаш Шагаан-Арыгның, Кызыл-Мажалыктың райпромкомбинаттары хамааржып турар.

Областың мурнакчы бүдүрүлгелериниң бирээзи — Кызылдың автотранспорт конторазының коллективиниң, Октябрьниң социалистиг Улуг революциязының 34 чыл болур оюнга күш-ажылчы чедиишкиннер-биле төлептиг ужуражыр дээш, октябрь мурнунуң стахановчу тайбың ээлчээнге киргеш, бүдүрүлге планын долдур болгаш ажыр күүседири, бүдүрүп үндүрер продукцияның хемчээлин көвүдедири, ооң шынарын экижидери дээш боттарынга бедиткен хүлээлгелерни алгаш, областың үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш транспорт организацияларының бүгү ажылчыннарынга, инженер-техниктиг ажылдакчыларынга, албан хаакчыттарынга үндүрген кыйгырыын бо хүннүң солунунда парлап үндүрдүвүс.

Автотранспортчуларның кыйгырыы областың үлетпүр бүдүрүлгелериниң, транспорт организацияларының коллективтеринден, көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериндеи деткимчени алыр. Оларны октябрь мурнунуң стахановчу тайбың ээлчээнге кирип, боттарынга бедиткен хүлээлгелерни алырынче сорук кыпрер дээрзи чигзиниг чок.

Партия, профэвилел, комсомол организацияларының сорулгазы болза, боттарының коллективтериниң ниити хуралдарынга транспортчуларның кыйгырыын таныжып чугаалашкаш, бүдүрүлге планнарын долдур болгаш ажыр күүседирин хандырары-биле бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алырын организастаары, октябрь мурнунуң социалистиг чарыжын коллективтин бүгү кежигүннериниң ортузунга эвилелдээри болур. Ооң-биле кады, социалистиг чарышты хүн-бүрү де боттуг удуртуп, ооң күүселдезин организастаар, түңнелин үндүрер ажылды шыңгыырадыр. Бүдүрүлгелерге бүдүрүп үндүрер продукцияның хемчээлин улам-на улгатырары, ооң шынарын экижидери, бот-өртекти чиигедири, чиг-этти, материалдарны камнаары дээш демиселди күштелдирери чугула.

Ону чеьдип алырда, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиделиниң, бар техниканы долузу-биле чөн ажыглаарының болгаш ажылдың организастының шын тургузарының хемчегелерин күштелдирер, база-күш-ажылдың сагылга-чорумун шыңгыырадыр ажылдарны чорудар. Партия организацияларының база бир кол сорулгазы болза, эгелекчилериниң өртектиг саналдарын үргүлчү деткиири, мурнакчыларның ажылының дуржулгазын пропагандалап, ону бүгү--ниитиниң шингээдип алырын хандырар ужурлуг.

Ам эгелээн 4-кү кварталдың бүдүрүлге планнарын долдур болгаш ажыр күүседири дээш шалыпчы ажылдаары областың бүгү-ле үлетпүр бүдүрүлге, транспорт коллективтериниң болгаш көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниң бирги сорулгазы. Ол сорулганы чедиишкинниг боттандырарда хамыктың мурнунда бистиң областың чамдык бүдүрүлгелериниң хожудап турар чоруун дарый узуткаар херек. Ол чорукту узуткаарда, бүдүрүлге планнарын долдур болгаш ажыр күүседири дээш ол коллективтериниң иштинге полит-массалыг ажылды күштелдирип, социалистиг чарыштың бедиткен хүлээлгелерин массалыы-биле алырын организастап калбартыр болгаш октябрь мурнунуң социалистиг чарыжын организастап, бүгү күш болгаш аргаларбиле ажылдаарын чеьдип алыры чугула.

Бүдүрүлгечилер, транспортчулар, база көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилери, улуг Сталинга чоруткан чагаавыста алган хүлээлгелеривисти бедик түннелдерге күүседип, Төрээн чуртувустуң экономиказы болгаш камгаланыр күжү хүн-бүрү өзүп, быжыксын дээш, октябрь мурнунуң социалистиг чарыжын организастап, күш-ажылчы чедиишкиннериниң белээ-биле Октябрьниң Улуг байырлалынга ужуражыылыңар!

ВКП(б) Кызыл хооркомунда

ВКП(б)-ниң Кызыл хооркомунуң бюрозу Кызылдың автотранспорт конторазының чолаачыларының септелге ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан хаакчыттарының октябрь мурнунуң стахановчу тайбың ээлчээнге киргеш, Октябрьниң социалистиг Улуг революциязының 34 чыл болур оюнга төлептиг ужуражыры-биле боттарынга алган бедиткен хүлээлгелерлиг, обласка чарлаан кыйгырыын үүлдүг деп хүлээп алган болгаш деткээн.

ВКП(б) хооркомунуң бюрозу автотранспортчуларның кыйгырыын үлетпүр бүдүрүлгелериниң, транспорт организацияларының коллективтериниң ажылчыннарының, албан хаакчыттарының ниити хуралдарынга чугаалажырын партия эге организацияларынга даасныыаан, ол хуралдардан күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиделиниң, продукцияны бүдүрүп үндүрерин көвүдедип, шынарын экижидериниң, бот-өртекти чиигедириниң, чиг-этти болгаш материалдарны камнаарының талазы-биле социалистиг чарыштың бедиткен боттуг хүлээлгелерин алырын, ол бүгү хүлээлгелерни бүдүрүлгелериниң чыл планнарын хуусаа бетинде күүседир дугайында областың ажылчы чоннарының эш Сталиннның адынга чоруткан чагаазында алган хүлээлгелерин күүседиринче угландырып, октябрь мурнунуң стахановчу тайбың ээлчээниң фронтузун калбартырын айыткан.

ВКП(б) Кызыл хооркомунда

Ажылчы чоннарның депутаттарының Тыва область Совединиң IV сессиязын чыылдырар дугайында

1951 чылдың октябрьниң 25-те ажылчы чоннарның депутаттарының область Совединиң IV сессиязы болурун область Совединиң депутаттарынга ажылчы чоннарның депутаттарының область Соведи дыннадып тур.

Атомнуг чепсек дугайында „Правданың“ корреспондентизинге эш И. В. СТАЛИННЫҢ харыызы

Айтырыг. Совет Эвилелинге атомнуг бомбаны шылгааны-биле холбаштыр даштыкы парлаалгага чоокка эрткен хүннерде болган цимээн дугайында чүү болап турар Силер?

Харыы. Шынап-ла, атомнуг бомбаның хевирлериниң бирээзинин шылгалдазын биске чоокта чаа кылган чүве. Англи-америк агрессчи блоктуң халдаашкынынан бистиң чуртувусту камгалаар план өзугаар янзы-бүрү хемчээлдиг атомнуг бомбаларның шылгалдазын моон соңгаар-даа чорудар апаар.

Айтырыг. Атомнуг бомбаның шылгалдазын кылганы-биле холбаштыр АКШ-тың янзы-бүрү деятельдери дүүрээзин көдүрүп, АКШ-тың айыыл чогунга кыжаныышкын дугайында алгыржып турарлар-дыр. Ындыг дүүрээзин кылырынга кандыг бир барымдаа бар бе?

Харыы. Ындыг дүүрээзин кылырынга кандыг-даа барымдаа чок.

Совет Эвилели атомнуг бомбаны чүгле ажыглаарынга удур эвес, харын ону хоругдаары, ооң бүдүрүлгезин соксадыры дээш туруп турарын АКШ-тың деятельдери билбес ужуру чок. Атомнуг бомбаны хоругдаарын Совет Эвилели каш катап негеп турган, ындыг болза-даа, ол негелделер санында Атланты блогунуң күрүнелери чөрчүп турганы билдингир болгай. АКШ бистиң чуртувусче халдаар апарза АКШ-тың чагырыкчы бөлүктери атомнуг бомбаны ажыглай берип болуру ол-дур. Агрессорларга бүгү чепсек-биле ужуражыр төлээде, атомнуг чепсектиг турарынче Совет Эвилелин ол байдал албадаан.

Оларның Совет Эвилелинче халдаарының таварылгазында Совет Эвилели чепсек чок турарын агрессорлар күзеп турбайнаан. Ындыг-даа болза, Совет Эвилели ооң-биле чөпшээрешпес болгаш агрессорларга бүгү чепсек-биле ужуражыр херек деп бодап турар.

Ынчангаш бир эвес АКШ Совет Эвилелинге халдаар деп бодавайн турар болза, АКШ-тың деятельдериниң ол дүүрээзини хоозун болгаш мегечи деп санаары чугула, чүге дизе, Совет Эвилели АКШ-че азы кандыг бир өске чурттче кажан бир шагда-даа халдаар деп бодавайн турар.

Атомнуг чепсектиң чажыды чүгле АКШ-та бар турар эвес, харын өске чурттарда болгаш хамыктың мурнунда Совет Эвилелинде бар турарынга АКШ-тың деятельдери таарзынмайн турарлар. Атомнуг бомбаны бүдүрер талазы-биле АКШ монополистер болурун, өске чурттарны коргудар болгаш коптактаар талазы-биле АКШ кызыгаар чок аргалыг болурун олар күзээр ийиктер. Олар кандыг барымдаалыг, кандыг эргениң талазы-биле ынчаар бодап турарлары? Тайбың камгалалының сонуургалы ындыг монополияны негеп турар чүве бе? Херек болза, шуут ындыг эвес, харын тайбың камгалалының сонуургалы ындыг монополияны узутказрын, ооң сөөлүнде атомнуг чепсекти чугаа чок хоругдаарын негеп турарын чугаалаарга эн-не шын болур эвес бе. Бир эвес атомнуг бомбаның талалакчылары монополистер эвес болу бергенин боттары көөр болза, чүгле ынчаарда ам атомнуг чепсекти хоругдаарын олар болдуруп болурлар деп бодап турар мен.

Айтырыг. Атомнуг чепсектиң талазы-биле бүгү делегей контролюнуң дугайында чүү бодап турар Силер?

Харыы. Совет Эвилели атомнуг чепсекти хоругдаары дээш, атомнуг чепсекти бүдүрерин соксадыры дээш туруп турар. Атомнуг чепсекти хоругдаар дугайында, атомнуг чепсекти бүдүрерин соксадыр дугайында бүдүрүп үндүрген атомнуг бомбаларны чүгле хамаатының сорулгазынга ажыглаар дугайында шиитпирлерни бүгү талазы-биле шын болгаш ак сеткилдиг күүседири-биле ооң бүгү-делегей контролюн тургузары дээш Совет Эвилели туруп турар. Совет Эвилели шак ындыг бүгү-делегей контроли дээш туруп турар.

Америк деятельдер база-ла «контроль» дугайын чугаалап турарлар, а оларның «контроли» атомнуг чепсекти бүдүрерин хоругдаар дугайында эвес, а кандыг бир чурттарның эргезинде бар чиг-эттиң хемчээлинге таарыштыр ынча хемчээлдии-биле бүдүрерин үргүлчүлээрин барымдаалап турар. Ынчангаш америк «контроль» болза, атомнуг чепсекти хоругдаарын эвес, а харын ону ажык болдурарын болгаш хоойлуждарын барымдаалап турар. Дайын кыпсыкчыларының атомнуг чепсектиң дузазы-биле он-он болгаш чус-чус мун тайбың чонну өлүрүп кырар эргези ооң-биле дүрүмжүй бээр-дир. Ол болза, контроль эвес, контрольди бастып дорамчылааны, улустарның тайбынга ынакшылдыг күзел соруун мегелээни деп чүвени билип алыры берге эвес-дир. Ындыг «контроль» атомнуг чепсекти хоругдаарын болгаш ону бүдүрерин соксадырын негеп турар тайбынга ынакшылдыг улустарны хандырып шылавас деп чүве билдингир.

1951 чыл октябрь 6-да «Правда».

Улуг Октябрьниң 34 чыл оюнга ажыл-агый талазы-биле чедиишкинниг ужуражыылыңар!

Кызыл хоорайның үлетпүр, транспортунуң бүгү ажылчыннарынга, албан хаакчыттарынга, инженер-техниктиг ажылдакчыларынга, база тудугжуларынга болгаш садыг хандырылга черлериниң ажылдакчыларынга

АВТОТРАНСПОРТ КОНТОРАЗЫНЫҢ КОЛЛЕКТИВИНИН КЫЙГЫРЫЫ

Эргим эштер!

Октябрьниң социалистиг Улуг революциязының 34 чыл ою чоокшулап келген. Совет кижилер бодунуң алдарлыг байырлалынга төлептиг ужуражыр дээш белеткенип турарлар. Олар ажыл-агый планнарын хуусаа бетинде күүседири дээш, продукцияны үндүрерин көвүдедири болгаш ооң шынарын экижидери дээш социалистиг чарышты калбартып турарлар. Ам үеде бистиң чуртувуста күш-ажылдың бедик көдүрлүүшкүнү хайныкпайн турар ындыг булуң кайда-даа чок.

АКШ, Англия, Франция, ССРЭ болгаш Кыдат Улус Республиканың аразынга Тайбынның Пактызын чарар дугайында Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелинин Кыйгырыының адаанга хол үжүүнүң чыылдазын ССРЭ-ге чорудар дугайында Тайбың камгалалының Совет комитединиң резолюциязын бистиң улустарывыс ханы өөрүшкү-биле уткып алган. Совет кижилер Кыйгырыгның адаанга боттарының холларының үжүктерин салып тура, стахановчу күш-ажылы-биле чаа дайынның үнүп келирин болдурбас дээш, улустар аразынга үр үенин быжыг тайбының тургузарынга, ынак Төрээн чурттуң экономика болгаш камгаланыр күжүн быжыглаарынга сөзүн берип турарлар.

Тайбынның хөрээнге боттарывыстың күш-ажылчы салыышкынывысты киирерин оралдашпышаан, бистер Кызылдың автотранспорт конторазының чолаачылары, септекчи ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан хаакчыттары тос айларның болгаш сентябрьниң бүдүрүлге программазын чедиишкинниг күүсеткеш, октябрь мурнунуң стахановчу тайбың ээлчээнге киргеш, бодувуска мооң адаанда социалистиг хүлээлгелерни ап тур бис:

1. Октябрьде пландан ажыр мун тонна чүүктү болгаш он мун пассажирлерни сөөртүр, бежен мун тонн-километр чүк сөөртүлгезин, үжен ийи мун пассажиро-километр сөөртүлгени чорудар, автомобиль коэфициентизинин парказын ажыглаарын планга удур 5 хууга, ооң техника талазы-биле белен болурун планга удур 10 хууга чедирер. Чолаачы составтар бүгү автомашинаны социалистиг камгалалга алыр.

2. Чүк сөөртүрүнүң бот-өртээн планга удур ийи хуу чиигедир.

3. Октябрьде автотранспорттуң септелге мастерскаязының бүгү кылып үндүрер продукциязының планының күүселдезин 110 хууга чедирер болгаш ону пландан ажыр он беш мун рубльге чедир ажылдап кылыр.

4. Кывар-чаар материалдарны ажыр чарыгдаар чорукту долузу-биле узуткаар болгаш октябрьде ийи мундан эвээш эвес автобензинни камнап алыр.

5. Дөрткү кварталда пландан ажыр 50 мун рубль түннүг немелде орулгаларны киирип алыр.

6. Октябрьде бодувустуң электри-шимчедилгевисти ажыглалга киирип, бүдүрүлгениң электри күжүнге негелдезин долузу-биле хандырар бис.

7. Октябрьниң баштайгы чартыында автомашинаның кышкы байдалга таарыштыр ажылдаарынга бүдүрүлге бажының белеткеп доозар, а айның төнчүзүнде ажылчыннарның чуртталга бажыннарының септелгезин доозар болгаш ооң-биле кады коллективтиң кежигүннерин четчир санныг оттулар үүлбиле хандырар.

Бистин хүлээп алган хүлээлгелеривис чылдың бүдүрүлге программазын декабрь 21-де күүседир деп, эш Сталинга чоруткан чагаага алган хүлээлгевисте сөзүвүстү алдарлыы-биле күүседиринче угланган.

Бис, областың үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш транспортунуң бүгү ажыл-ишчилерин октябрь мурнунуң стахановчу тайбың ээлчээнче кирип, бүдүрүлге планнарын долдур болгаш ажыр күүседири дээш, бүдүрүп үндүрер продукцияны көвүдедири болгаш ооң шынарын экижидери дээш, улус ажыл-агыйынга хереглетинер чүктерни хуусаа бетинде сөөртүү дээш демиселди калбартырынче кыйгырып тур бис.

Бистиң алдарлыг совет Төрээн чуртувус делгерезин!

Бистиң бүгү тиилелгеривистиң организакчы болгаш сорук киирикчизи—Бүгү-эвилелдиң Коммунистиг (большевиктер) Партиязы делгерезин!

Бистиң баштынчывыс болгаш башкывыс улуг Сталин делгерезин!

Кыйгырыгны АТК-ның чолаачыларының, септелге ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан хаакчыттарының ниити хуралынга чугаалажып хүлээп алган.

1951 чылдың октябрь 3.

Улуг Октябрьниң 34 чыл оюнга алдар кылдыр

ЧУСОВОЙ. (Молотов область). Чусовойнуң металлургия заводунуң доменщиктери, кан эзилдирикчилери, шуткукчулары октябрь мурнуу чарыының чарыжының хүннеринде чедиишкиннии-биле ажылдап турарлар. № 2—БИС деп, руда эзилдирер суугунуң хөрүкчүлери эштер Веселовский, Трувинов болгаш Бабич олар онаалгадан ажыр 65 тонна шойну бергеннер. Олар суугунуң ажыктыг ишкириниң ажыглаашкын коэфициентизин 0,80 планныг турда, 0,72-ге чедиргеннер.

«370» деп станоктуң шуткукчулары чаңгыс хонук дургузунда пландан ажыр 100 тонна бир дугаар сорттуң шуткуун складка дужааганнар. Эш Чуприниң чүгле чаңгыс бригадазы 60 чүк машиналарын дерип болур хире каңны пландан ажыр чаңгыс ээлчегде бергеннер.

(СЭТА).

Тайбынның эшелоннары

КАРАГАНДА. Октябрьниң 2-де дүне Караганданың соңгу кыдыында турар № 42—43 шахтаның чанындан ээлчеглиг, хөмүр-даш сөөртүр демиро-рук үнүпкен. Ол болза, он ай программазының санынга бүдүрүлгениң дагжыларының тыпканы оттулар үүлдүң эшелону-дур.

Пландан ажыр 18 эшелон оттулар үүлдү шахта бо чылын чүдүрүп берипкен. Оларны дагжылар «Тайбынның эшелонары»—деп адап турарлар. Ажылчыннарның күш-ажылының бүдүрүкчү чоруу эрткен чылдагызы-биле дөмейлээрге, 30 хуу өскен. Стахановчу деп адатынар эргени шахта чаалап алган. Хөмүр-даштың тонна бүрүзүнүң бот-өртээ дыка кудулаан.

(СЭТА).

Чаа механизмнер ажылдап кирипкен

КУЙБЫШЕВ. «Куйбышевгидростройнуң» тудуг шөлдеринде чаа-чаа механизмнер кээп турар.

Волгада Жигулёвка чанында хем дүвүнге металлдан кылган шпунт кагар, эштип чоруур копёрлериниң саны көвүдеп турар. Суг күжү-биле ажылдаар электростанцияның улуг бажыының онгарын казып турар шөлде «ЭШ-1» деп кыштап чоруур ийиги экскаваторнуң чыылдазы доозулган. «Уралмаштың» бирээзи-ле 3 кубометр ишкир кымыштыг, электрилиг ийи экскаваторларының мондажы адакы шлюзтүң суг дуглаар черинде кылдынган. Шакта 300 кубометр довурак үндүрер күштүг, довурак үндүр сорар 4 снарядтар ажылдап кирипкеннер.

Чыл сөөлүнге чедир тудугга довурак үндүр сорар 11 снарядтар ажылдаар апаар.

Цимлянскаяның суг күжү-биле ажылдаар электростанциязына херек үшкү турбина

ЛЕНИНГРАД. И. В. Сталин аттыг металл заводунуң коллективи чаа тиилелгени чеьдип алган. В. Лемисовтуң слесарьлериниң эн эки бригадазы Цимлянскаяның суг күжү-биле ажылдаар электростанциязына херек үшкү күчүлүг турбинаны кылыры доозулган. Ам агрегатты шенеп көөрүн боттандырып турар болгаш ооң соонда Донче чорудар.

(СЭТА).

Элезинниг ховуда хоорай ногаанчыдылгазы

Ашхабат области Невит-Даг хоорайның сад өстүрүкчүлеринде изиг ажыл өйү келген. Күскү ыяш тарылгазынга белеткел эгелээн. Чечек тарыыр черлерни тарып, парктарда хөрзүнүү өдекшидип турар.

Бодунуң хоорайын элезин шуурганнардан болгаш кургаг хаттардан камгалаар дээш, нефтичилер ону өзулуг сад кылдыр хуулдуруп турарлар. Күзүн янзы-бүрү уксаалыг 80 мун ыяштарны болгаш шырыш үнүштерни кудумчулар дургаар болгаш парктарга тарыыр. 60 мун чыгыы аныяк ыяштарны чазын тараан.

Олуртуп тараан үнүштерни суг-биле хандырар төлээде, хоорайда суггарылганын ийи хоолайларын кылган. Чоокку үениң иштинде үш ындыг хоолайлар база сугну бээр.

(СЭТА).

Тайбыңны күш-ажыл-биле быжыглаал!

Тайбыңның ээлчээ дээш тракторист кыс

ЧАА-ХӨЛ. (Телефон-биле). Үрбүн сумузунда Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелинге быжыг тайбың дээш митинги болган.

Ол митингге аныяк тракторист кыс Кыйгырыг адаанга бир дугаарында адын додаргайы кончуг «тракторист Соксар» деп чурааш, мынча дээн:

— Эштер, мен өскүс амыдыралдың бергелерин көрүп эртим. Ынчалза-даа, өөрүшкүнүң өшпес херели болур сталинчы үеннің кайгамчыктыг аас-кежиинге онааштым. Ынчаарга, делегейге быжыг тайбың дээш Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелинин Кыйгырыының адаанга салган холум үжүүн күш-ажылым-биле быжыглап, Төрээн чуртум—күчүлүг Совет күрүнеңиң төрүтүнген хүнү болур Октябрь байырлалынга күш-ажылчы белээм болдуруп, Сталин болгаш Молотов аттыг ийи колхозтуң 1952 чылда тарыры-биле хереглээн күскү чер андырлгазын чер тоңгалакта бүрүп дооспушаан, 50 килограмм кывар чүүлдү күрүнемге камнап бээрин хүлээнип тур-мен—дээн.

Тракторист кыс ол хүлээлгезин хамыкты мурнай алдарлыы-биле күүсетпишаан, база күрүнеге 50 килограмм эвес, а харын 90 кире килограмм кывар-чүүлдү күрүнеге камнап берген.

Дашчының күш-ажылы

БАЙ-ХААК. (Телефон-биле). Тайбының Бүгү-делегей Чөвүлелинин Кыйгырыының адаанга ат чыылдазын холбаштыр Көк-Булунда Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелинге болган митингге колхозтуң электростанциязының дашчызы эш Дамдын-оол сөс ап чүве чугаалааш, мынча дээн:

— Бистиң Совет күрүнени, база бистиң акы-дуңма демократтыг чурттарны дескиндир капиталистиг чурттар турул турунда, азы дайын кыпсыкчылары бисче ханныг дижин шаарартыр ырланып, биске кыжаныышкынын белеткеп турунда, тайбың күш-ажылдың темпизин кажандаа көшкады салыптар эргевис чок. Харын оон туржук хүн нормазын бедик шынарлыг күүсетпейн тура, дыштаныр шөлээн биске турбас ужурлуг.

Оңу барымдалааш хүн-бүрүнүн нормазын 120—130 хуу чедир сүүседип турар-мен. Ынчаарга, бо Кыйгырыг адаанда салган холум үжүүн быжыглап, мээң күш-ажылым дайын кыпсыкчыларынга өлүмнүң доккпаа болзун дээш хүн-бүрүнүн нормазын 180 хуудан кудулатпазымны хүлээндим — дээн. Дашчы эш Дамдын-оол, ол хүлээлгезин 180 хуу эвес, а харын 200 хуудан ажыр күүседип турар апарган.

Ол ышкаш «Сталинчы орук» колхозта мал бригадири эштер Конных, Адаманов, Лисицса олар күш-ажылдың белиткен социалистиг хүлээлгелерин алдарлыы-биле күүседип турарлар.

Кызылдың автотранспорт конторазының механик мастерскаязының токары М. Сенкевич тайбың ээлчээнде туржуп, бүдүрүлге нормазын ийи хуу ажыр күүседип турар.

Чурукта: Михаил Сенкевичниң токарь станогунда ажылдап турары.

Күш-ажылчы хүлээлгелер

Беш улуг күрүнелерниң аразынга Тайбыңның Пактызын чарар дугайында Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелинин Кыйгырыының адаанга хол үжүүнүн чыылдазы Чөөн-Хемчик районда массалыг эгелээн.

«Коммунизмче орук» колхозтуң тараа ховуларынга, мал болгаш тудуг бригадаларынга болуп эрткилээн хуралдар болза, колхозчу тараажыларның дайын кыпсыкчыларын көөр хөнүү чок чоруунуң болгаш делегейге үр болгаш быжыг тайбың дээш оларның кайгамчык улуг чүткүлүнүң чайыннанчак херечизи болуп эрткилээн.

Кыйгырыгның адаанга ат салыышкынынга холбаштырган митингге «Совет улус тайбың дээш демиселде» деп темалыг илеткелдің болгаш Кыйгырыгны танышканының сөөлүнде чүве чугаалаары-биле бир дугаарында колхозтуң хойжузу, 73 харлыг Дамбаажык сөс алган:

— Мынча кырыгыже чүүү көрбээн дээр силер, — деп ол бодунуң чугаазын эгелээн. — Шаанда байларга кадарчылап, карангы эзимнерге ан-өлүк, олча дилеп, соок күстерде хоорзуннарның мажаан чыып, аштын бергезин көрүп, эрээ-кинчиниң хилинчээнге таваржып чораан мен. Ам мен аас-кежиктиг, хосгуг чурттап, ниитинин малчызы болуп, улуска хүндүлеп чор мен.

—Кижинин шак мындыг аас-кежиинге шаптыктыг, чаа дайынны кым күзээр боор. Ынчангаш мен база хөйге үнүм кадып, мөнге тайбыны негеп тур мен. Ынчангаш, холум үжүүн күзелдиим-биле салып тур мен. Тайбың улам-на быжыгып турзун дээш, мен кырган-даа болзумза бүгү-ле күжүмнү харамнанмас мен. Бо чылын кадарып турарым 238 төрүүр хойлардан 246 хураганнарны камгалап алган мен, ам ол малымны кыштаглаашкынынга шыңгыы белеткенип турар мен.

—Тайбын — бистин аас-кежиивис, — деп, хову бригадазынга болган митингге чүве чугаалаан коммунист Көккей чугаалаан. — Бистер тайбыңның хөрээн бүгү-ле күжүвүс-биле камгалаар ужурлуг бис. Бистин үлүг-нормадан ажыр кылган бичии-даа ажылывыс чаа дайынның кыпсыкчыларынга чанныг дег согуушкун болур. Мен аът-биле тараа бастырып турар мен. Бо хүнге чедир мен 33 тонна тарааны бастыргаш, колхозтуң складында үргаи мен. Тайбыңның хөрээнге алдар болдуруп, ам-даа 40 тонна тарааны бастыргаш, арыглап бээримни хүлээнип тур мен.

Тудугжуларның мурнундан бригадир эш Санчижап чүве чугаалаан. —Дайын кыпсыкчылары болза, бистерге ядаралды болгаш хоозуралды төгеп турарлар, — деп ол чугаалаан. —Бистер боттарывыстың аас-кежиктиг чурталгавысты тургузуп, бодувустун ургылрывыстын келир үеде-ги аас-кежиин, коммунизмни тургузуп турар бис. Кореяда дайынны көрүнер: чеже кырганнарга, чаштарга болгаш иелерге ажыг човуланны эккеп турар-дыр, америк агрессорлар хоорайларны, суурларны өртендир бомбалап турар, а ол суурларны тургузуп алыр дээш чон чеже күштү үндүрбээн дээр силер! Чок, тайбың талалакчыларының күчүлүг күжү америк-англи агрессорларны томаартып шыдаар! Тайбың дайынны тиилээр! Бистин-биле миллион-миллион кижилер бар! Бистин-биле кады тайбыңның тугунуң улуг тудукчузу эш Сталин бар!

Сентябрьниң 26-да колхозчулардан 339 кижи Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелинин Кыйгырыының адаанга шупту чангыс кижи дег боттарының хол үжүктерин салганнар.

А. ТӨМҮР-ООЛ.

Тудугжунун сөзү

ХАНДАГАЙТЫ. (Радио-биле). Делегейге үр болгаш быжыг тайбыңны чеңдип алыр сорулга-биле Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелинин Кыйгырыының адаанга ат чыылдазының кампаниязын холбаштыр бо чылдың сентябрь 25-те Тус-Даг сумузунуң «Совет Тыва» колхозтуң суурунга хөй кижи киржикчилиг митинги болган.

Ол митингинин киржикчизи, «Совет Тыва» колхозтуң тудуг ажылчыны эш Хенче-Кара Кыйгырыг адаанга хол үжүүн салыры-биле олудундан туруп келгеш, мынча дээн:

—Делегейге тайбың тиилээр. Чүге дээрге, Сталин бисте. А Сталин кайда болдур, ында тиилелге, ында өөрүшкүлүг аас-кежик үргүлчү чайыннанып турар. Бо хүн Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелинин Кыйгырыының адаанга холум үжүүн салгаш күш-ажылым-биле улам быжыглаар дээш, үлүг-нормамны үргүлчү 130 хуудан кудулатпазымны хүлээндим—дээн. Ол хүлээлгезин эш Хенче-Кара хей-аът кириишкин-биле харын 150—160 хуу чеңдир күүседип турар апарган.

Делегейге үр болгаш быжыг тайбың дээш эш Хенче-Кара ышкаш шак ындыг күзел-соруу хайныкан кижилер районда хүн-бүрү төрүтүнүп, социалистиг бот-хүлээлгелерни албышаан, 882 кижи Кыйгырыг адаанга чангыс күзелдии-биле холунуң үжүүн салганнар.

Кадарчының хүлээлгези

ШАГААН-АРЫГ. (Телефон-биле). Улуг-Хем районда «Кызыл тук» солуннуң редакциязында О. Кенденниң бистин редакцияга медеглээни болза:

— Чааты сумуда «Киров» аттыг көдээ ажыл-агый артелинге хөй кижи киржикчилиг митинги болган.

Хой кадарчызы эш Хунан-Кара Кыйгырыг адаанга бир дугаарында ат салып, сөс алгаш мынча дээн:

— Мен колхозтуң хоюн кадарып турар кижи мен. Эрткен чылын хоюмнуң төрээн чаш оолдарын чидириг чокка, семис чаагайы-биле бүрүн камгалап алган мен. А бо чылын кадарган хойларымны, база оларның төрээн оолдарын чидириг чокка эткир, дүкүр чаагайы-биле бүрүн камгалап ап, оом-биле дайын кыпсыкчыларынга өлүмнүг согуушкун берип, тайбыңның алдарлыг хөрээн быжыглаар төлээде хойларымны кадарбышаан, оларның кышкы кажааларын бүрүн чылыглап, сигенни баш бурунгаар белеткеп алыр мен—дээн. Ол хүлээлгезин алдарлыы-биле күүседип турар.

Шак ындыг күш-ажылдың бедик көдүрлүүшкүнү-биле Улуг-Хем районнуң ажылчы чоннары Кыйгырыг адаанга ат чыылдазының кампаниязынга холбаштырган 34 кезек черге хөй кижи киржикчилиг митингилерни эртирип, 5520 ажыг кижи Кыйгырыг адаанга чангыс эп-сеткилдиг хол үжүктерин салганнар.

Ат чыылдазы районда үргүлчүлеп турар.

Норвегиянның чазаанга Совет чазактың нотазы

Норвегияны немец-фашистыг эжелекчилерден хостап турганының үезинде өлген совет шериглерниң сөөктерин Норвегияның эрге-чагыргалары амгы үеде хөөрлерден массалыы-биле уштуп турарын парлалга моон мурнунда, дыннаткан болгай.

Норвегияны гитлерлиг эжелекчилерден хостаар дээш демиселге өлген совет шериглерниң дураскааалдарын хүндүлеп көөрү-биле канчаптаа дүүшпес ол ындыг хемчеглерге бодунуң удурланыышкынын Норвегияда совет элчин чери Норвегияның даштыкы херектер министринге каш катап дыннаткан. Норвегияның соңгу үш—Норланд, Томс болгаш Финмарк губернияларда хөөрлерде Совет шериглерниң өлген сөөктерин Тьетта деп ортулукче көжүрер сорулга-биле казып уштуп турары биче-даа чугула эвес деп элчин чери айыткан. Оон ынай Норвегияда хөөрлерни чаагайжыдарын бодунга алырын элчин чери илереткен.

Бо айтырыгның дугайында ССРЭ-ниң Норвегияда элчининиң август 22-деги сөөлгү нотазынга харыы кылдыр совет шериглерниң хөөрлерин чок кылыр дугайында бодунуң планын соксадырындан Норвегияның даштыкы херектер министерствозу чөрчээн болгаш ол планны беттандырарын соксадыры улуг когаралдарга таваржыр деп чүвеге чылдагаанналаш, ол бүгү хөөрлерни Тьетта деп ортулукче көжүрген турар деп медеглээн.

ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри А. Я. Вышинский Норвегияның элчини дээрги Хельчебейге Совет чазаанын моон адаанда нотазын хүлээдип берген:

«Норвегияны немец-фашистиг эжелекчилерден хостап турганының үезинде Норвегияның девискээринге өлген совет шериглериниң сөөктерин хөөрлеринден ужулгаш өскээр көжүрер ажылды массалыы-биле эгелээн дугайында Норвегияның Даштыкы Херектер Министерствозунуң бо чылдың сентябрь 19-та нотазы-биле чергелештир моон адаанда чүүлдерни медеглээриг чугула деп Совет чазак санап турар.

Норвегияның девискээринде хөөржүткен совет шериглериниң хөөрлерин ангыланчак болгаш ырак черлерже көжүрерин массалыы-биле боттандырар дугайында Норвегия чазаанын бодалы херек кырында чугула эвес болуп турар деп ССРЭ-ниң Ослода элчини Норвегияның Даштыкы Херектер Министерствозунга дыннаткан болгай. Совет шериглериниң немец-фашистиг шериглер-биле колтулчуп турганы болгаш мун-мун совет шериглериниң өлгени соңгу үш губернияларга — Иорланда, Тромста болгаш Финмаркта хөй хөөрлерни чайладырынга хамааржы бээринден безин ол түннелдің шыны көстүп турар-дыр. Совет шериглериниң хөөрүнүң хөй кезии чурттакчылыг черлериниң чанында хөөрлерде, харын-даа дыка хөй хөөрлерде тураскаалдар болгаш тускай бедик кажаалар кылып каан, Норвегияны хостап турда гитлерлиг эжелекчилерниң холундан өлген совет шериглериниң дугайында чурттакчы чон сактыр арганы ол бүгү берип турар.

Норвегияның даштыкы херектер министерствозунуң август 2-де нотазында медээлеп турары болза, соңгу Норвегияда хөөржүткен совет шериглериниң хөөрлерин көжүрери-биле ангыланчак, эвээш чурттакчылыг чер, амгы хөөржүткен черинден 800—1000 километр чракта Тьетта ортулук деп медеглээн. Чурттун өске районнарында турар совет шериглериниң хөөрлерин Норвегияның эрге-чагыргазы кайнаар көжүрер деп турарын Норвегияның даштыкы херектер министерствозунуң сентябрь 19-та нотазында айытпаан-даа болза, Советтиң шериг хөөрлерин Норвегияның 2—3 хире черлеринге бөле тургузар деп бедап турарын министерствонуң июль 10-да нотазында чугаалап турар. Ынчангаш өске хөөрлерни база амгы турар черлеринден чүс-чүс болгаш муң километр черлерже көжүрер деп бодап турар.

Хөөрлерни көжүрер талазы-биле ажылды чорудуп турар үеде харыындаа Норвегияның бодунуң чурттакчыларының киржилгези-биле тургузукан тураскаалдарны болгаш хөөр кырында даштарны, хөөрлерни көжүрер ажылды чорудуп турар үеде чара деспири, Нарвикке, Хартадка, Бейсфьрдке болгаш Будка болуп турганы ышкаш хөөрлерниң херимнерин үрегдээр, оларның бүгү-ле изин чидирер дээн ышкаш болдунар аргажок барымдааларны Совет чазак демдеглевейн баар аргазы чок. Совет шериглериниң хөөрлерин узуткап, оларның изин бүрүн чок кылып, тураскаалдарны үрегдеп турган дугайында медээлер Норвегияның солуннарынга парлатынгылаан болгай.

Оон ынай фашистиг эжелекчилерге удур демиселге өлген совет шериглериниң тураскаалдарын дорамчылап базынган ышкаш Норвегияның эрге-чагыргаларының чорудуп турар хемчеглери сөөлгү үеде билдинген. Чижээ, 118 кижилерни хөөржүдүп кааны Нарвика девискээринде хөөрге өлген сөөктерни кончуг багай кам чок байдалдыг, саазындан кылган шоодайларга суп алгаш сөөртүп, хөөрлер кырында крестерни болгаш тураскаал бижээн калбак ыяштарны сыйгылааш бөле салып каан болган.

Совет шериглериниң өлген сөөктерин хөөрлеринден казып ужулгаш массалыы-биле өскээр көжүрер дугайында норвегия эрге-чагыргаларының хемчеглеринге ССРЭ-ниң элчини хөй катап, ылаңгыя бодунуң август 22-де нотазынга удурланган. Оон-биле кады хөөрлерни камгалап кадагалаар болгаш чурумчудары-биле холбашкан бүгү-ле чарыгдалдарны болгаш хемчеглерни бодунга алырын элчин чери чугаалап турган. Ынчап турбужа, хөөрлерни көжүрер ажыл эгелээн, «амгы үеде ол планны өскертири болгаш соксадыры улуг бергелер-биле холбашкан»— деп Норвегияның даштыкы херектер министерствозу сентябрь 19-та элчин черинге дыннаткан.

Хөөрлерден өлген сөөктер уштур талазы-биле ажылды соксадыры-биле холбашкан кандыг бир бергелерге Норвегияның даштыкы херектер министерствозунуң чылдагааннап турары кандыг-даа барымдаа чок деп ССРЭ-ниң чазаа санап турар. Совет шериглериниң өлген сөөктерин хөөрлеринден казып уштур талазы-биле норвегияның эрге-чагыргаларының ол бүгү ажыл-чорудулгазы болза, совет шериглериниң тураскаалдарын дорамчылап куду көрген чорук болгаш Совет Эвилелинин дугайында найыралчы эвес акт-дыр деп Совет чазак көрбес арга чок.

Өлген совет шериглериниң Норвегияда хөөрлеринден оларның өлген сөөктерин массалыы-биле казып ужулгаш өскээр көжүрер ажылды Норвегияның эрге-чагыргалары дораан соксадырын Совет чазак негеп тур.

Оон-биле Норвегияда хөөрлерни чаагайжыдар хемчеглер алыры-биле ийи таланың төлээлекчилериннен холушкан комиссия тургузарын Совет чазак саналдап тур».

Октябрь мурнунуң стахановчу тайбың ээлчээнге туржуулуңар!

Октябрь 3-те, ажыл-шагы доозулган соонда, Кызылдың автотранспорт конторазының ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары, албан хаакчыттары сентябрь айда бүдүрүлге планын күүсеткениниң түннелин чугаалажыр, чаа социалистиг хүлээлгелерни алыр, областың бүгү ажылчы чоннарын Октябрьниң социалистиг Улуг ревсюциязының 34 чыл болур оюнга алдар болдурган тайбының стахановчу ээлчээнге кыйгырар дээш, токарь-механиктер цехинин делгем, чырык бажыңынга чыглып келгеннер.

Транспортчуларның алдарлыг коллективи каш айларның дургузунда социалистиг чарышка мурнакчы болуп, үлетпүр бүдүрүлгелериниң профэвилелдериниң Тыва обкомунуң шилчип чоруур Кызыл тугун, база ВКП(б) хооркомунуң болгаш хооркүүскомунуң шилчип чоруур Кызыл тугун алдарлыы-биле тудуп турарлар.

Хуралга автотранспорт конторазының начальниги эш Поляков информация кылган. Оон чугаалааны болза:

—Бүгү совет улус большевиктер партиязын, улуг Сталинны долгандыр улам сырый катыжып, Тайбың Пактызының Кыйгырыының адаанга боттарыкын аттарын бир үн-биле салып турар үеде, бистиң коллектививис шалыпчы ёзу-биле ажылдап турар. Бистер сентябрьниң бүдүрүлге планын чедиишкинниг күүсеткен бис. Бистиң коллектививис бедик темпи-биле ажылдап тургаш, ам 9 айларның онаалгаларын чедиишкинниг күүседип алган бис.

— Эки ажылдаар, чыъдып каап турарларны деткиир, ниити көдүрлүүшкүнүү чеңдип алыр—деп социалистиг чарыштың кайгамчыктыг принцивиниң дугайында сталинчы айтыышкынны сактып тур мен. Бистиң коллектививис Октябрьниң 34 чыл оюнуң алдарлыг байырлалынга белек кылдыр күш-ажылчы чедиишкиннер-биле ужуражыр дээш, областың бүгү ажылчы чоннарын стахановчу тайбың ээлчээнче киреринге кыйгырыг үндүрер эргени чаалап алган.

Ынчангаш, эш Поляков областың ажыл-ишчилеринге үндүрер кыйгырыгның төлевилелин номчуп таныштырган. Мастерлер, дарганнар, токарьлер, чолаачылар кыйгырыгны бедик харыысалгалыы-биле ажылишчи чугаалажып көргеннер.

Механиктиг цехтиң начальниги эш Головченко удуртуп турар цехиниң сентябрь айда ажылының дугайын чугаалаан.

—Бистиң коллектививис сентябрь планын 130 хуу күүседкен. Эң эки мастерлер эштер Гребеников, Ткачев Коваленко, Осипов, Сорокин, Бараков, Михайлов олар 1,5—2 нормаларны ажылдааннар. Цехтиң мурнундан кыйгырыгны деткип тур мен, септекчилер чаа алган хүлээлгелерин алдарлыы-биле күүседирлер—деп шынзыктырган.

Профилактиктиг септелгениң цехиниң начальниги эш Шахматов бодунуң саналынга, — бистиң цехибиске ажылдың темпизин ам-даа күштелдирип болурунуң аргалары бар, бистиң цехте 20 кижи стахановчу ёзу-биле ажылдап турар. Чамдык эштернин сентябрьде ажылының түннелин көргүзерге: дарган Попков 284 хуу, акомуляторщиктер Мун биле Медведев 254—254 хуу, дарган Данильченко 314 хуу болгаш 12 кижи 200—200 хуу, 17 кижи 150—150 хуу. Бистер кыйгырыгны байырлап деткип тур бис. Областың бүгү ажыл-ишчилери-биле чаржырынга белен бис. Бистин ниити күш-ажылывыс ие-төрээн чуртка байырлалдың белээ болгай-аан—деп медеглээн.

Күш-ажылдың кижилери соңнуг-мурнуг оруннарындан туруп кээп, кыска болгаш бөдүүн сөстери-биле кыйгырыгның улуг харыысалгазын билип, Төрээн чуртка улуг ынакшылы-биле кыйгырыгны деткип, чаачаа бедиткен хүлээлгелерни ап турганнар.

Стахановчу-чолаачы эш Кривенко,—ноябрь 7-де планымны 150 хуу күүседир болгаш кывар чүүлдү 2 хуу камнап ап, машинамны кончуг эки байдалга тургузар деп сөзүмнү берип тур мен—дээн. Бистиң күш-ажылывыс дайын кыпсыкчыларынга база бир согуг болуп, тайбың дээш демиселчилерге моральдиг деткимче болзун—деп чугаалаан.

Гаражтың механиги эш Назарин — бо хүннерде ээлчег дургузунда 25 автомашиналар катап септээшкинге кирбес кылдыр септетинип үнер кылдыр ажылды организастаар деп аазап тур мен—дээн.

Столяржы-стахановчу эш Соловьев сөс алгаш, Тайбың Пактызының адаанга адым салып тура, тайбының стахановчу ээлчээге киргеш, сентябрьниң планын 246 хууга күүсеткен мен. Чер кырынга дайынны кара булуду арылгыже, дайын кыпсыкчылары бужар хөрээн соскаткыже чедир тайбының ээлчээнге киржир мен —дээн.

Бистиң хүлээлгевис октябрь мурнунуң социалистиг чарыжы-биле чаа-чаа чедиишкиннерни чеңдип алырывыс болур. Бо хүннерде мен ийи кижинин орнунга ажылдаар мен, цехтерде бодумнуң эштеримни чарышка кыйгырып тур мен.

Октябрьде 2,5 норманы күүседир мен—деп акомуляторщик эш Медведев хүлээнген. Слесар-мотарист Барабанов—ийи кижинин орнунга ажылдаар мен—деп таңгыраглаан. Эрги ажылчын Крутихина болгаш комсомол организациязының секретери Нина Ли, чолаачы Блохин болгаш механик Марин олар шупту-ла коллектив чарышка тиилээр, октябрьге моон-даа артык чедиишкиннер-биле келир дээрзин бүзүрелдиг бадыткап турганнар.

Хоорай Советиниң депутады, токарь-стахановчу эш Кудряшеваның саналы солун болган.

—Күш-ажылчы чарыштың инициативазын көдүрер дел хүндүлүг эргени кызымаккай күш-ажылывыс-биле чаалап алган бис. Бо дээрге, хамыктың мурнунда бистерге, бодувустун алган хүлээлгевисти боттандырарынга улуг харыысалганы онаап турар. Токарьлер кыйгырыгны изии-биле деткээш, шупту чангыс кижи дег тайбыңның ээлчээнге туржурлар, алган хүлээлгелерни күүседир дээш холду суларатпайн ажылдаарлар—деп бүзүреткен.

Хуралды сөөлзүредир партия организациязының секретари эш Федулов чидиг саналды берген, оон чугаалааны болза:

—Бистер тайбын ээлчээнин күш-ажылчы тиилелгезин Кызыл туктун киискиишкининиң адаа-биле тудуп турар болгаш чөргаарланыр бис. Бистер, бистиң коллективисте тайбыңның хөрээнге бердинеринге төлептиг дыка хөй кончуг эки кижилеривис бар, ынчангаш чөргаарланыр бис, ынчалза-даа бистерге большевиктерге чеңдип алган чедиишкиннерге менээргенири сорулга эвес. Бистер областа октябрь мурнунуң социалистиг чарыжының дайныышкынын көдүрүп үндүрүп турар-дыр бис. А ол дээрге, бистерниң боттарывыстың күш-ажылга быжыг туржулганы күштелдирип тургузарывысты, ажылда кызыы участоктарны узуткаарывысты, чыдып каап турарларны көдүрерин хүлээндирип турар. Бүдүрүлгениң коллективтиг стахановчу ады дээш демисежир бис.

А. ОРЛОВСКИЙ.

Четпестерни узуткаар

Улуг-Хем районнуң Ийи-Тал сумузунда Димитров аттыг колхозтуң ажылы эки шынаржывайн турар.

1951 чылда колхозка тудуг ажылы кончуг куду деннелге чоруп келген. Колхозтуң тудуг бригадазы чүгле күш кажаазындан өске чүү-даа кылбаан. 1951—52 өөредилге чылында колхоз чаа школа тудуп алыр ужурлуг турган. Ол чаа школаның төлевилелин колхозтуң ажылының планынга киргеш, тудуг бригадазынга берип каан турбужа, колхоз даргазы эш Сынаа школа тудуун планлан казып каапкан. Ам колхозтуң школазында 120 хире өөреникчилер ийи бичии класстарда сыңмарлажып турар.

Школа септелгезиниң талазы-биле колхоз баштаар чери кандыг-даа хемчег албаан. Школа башкылары чайын Кызылга өөренип турда, школага белеткээн оттулар ыяшты колхоз даргазы Сынаа район организацияларынга садыпкан чүүл бар. Школа септелгезинге чарыгдаар акша болгаш ыяш өртээ акша канчап барганыл, кымның холундал деп чүве билдиимес.

Колхозтуң чепсек-хереклелиниң склады чок. Оон ужурундан көдээ ажыл-агыйның хөй-хөй машиналары ажык черлерде хүнге чиртип, дадарып, оларның үүрмек хереклелдери чидип турар.

Колхоз баштаар чери колхозчуларны ажылга база шын организаставайн турар болгаш колхозтуң ажылдаар кижилериниң 50 хире хуузу, ылаңгыя хөрээжен колхозчулар өглеринде, бажыңнарында анаа олурар ийикпе, азы колхозтан дашкаар бүдүрүлге черлеринде ажылдап турарындан колхозтуң ажылдарынга кижи күжү чедишпейн турар.

Дүжүт ажаап алыышкынының шөлдеринде хөй тараа сыптэ туруп берген. Тарааның чидириглери хөй, Куржаангы-Баары деп черде тараа шөлүнде 1 квадрат метр, черден 50—60 грамм тарааны тып ап болур.

Колхоз мал ажылының талазы-биле база-ла эки ажылдавайн турарындан малдың баш саны кудулап турар.

Димитров аттыг колхозтуң ажылын экижидип, организас, ажыл-агый талазы-биле колхозту быжыглаар дугайында боттуг хемчеглер алыры районнуң көдээ ажыл-агый килдизинден негетинип турар.

С. ДАВАА,
Димитров аттыг колхозта школа директору.

Санитар-чырыдыышкынныг арын

ТУБЕРКУЛЁЗКА УДУР ДЕМИСЕЛЧЕ!

Бистиң чуртта туберкулёз-биле демисел

Ажылчы чоннуң материалдыг болгаш культурлуг деннели канчаар-даа аажок куду ийикпе кадыг-берге дарлал-хемдилгеге таваржып, ооң чылдагаанындан туберкулёз-биле аарып турарының саны хөй чурттаачы чонну капиталистиг чурттарга бодаарга, Совет Эвилеливде туберкулёз-биле демисел ниити күрүвениң херээ болуп турар.

Октябрьвин социалистиг Улуг революциязы тиилээвинин сөөлүнде бистиң чуртта эмвелеенин тускай албан черлериин, ооң ишкинде диспансерлер, саваторийлер дээн ышкаш туберкулёзка удур албан черлериниң калбак четкизи тургустунган.

Күш-ажыл камгалалынын, социал амы болгаш ие, чашты камгалаарының талазы-биле алдынып турар хемчеглер, чурттакчылыг черлериин чагайжылыла, вогаан чылылгазы, бичии ургларның физиктиг болгаш гигиеналыг кижизидилгези дээн ышкаш чүүлдер чурттакчы чонну кадыкшыдарынга туберкулёз-биле демиселге таа ымчалыг бүгү байдалдарны тургузуп турар.

Улустарның кадык камгалалынын, ооң иштинде туберкулёзка удур демиселдиң талазы-биле бистин социалистиг Ада-чуртувуста боттавдырып турары дег, шак ындыг калбак арга хемчеглерни делегейде чаңгыс-даа чурт чорутпаан турар.

Чыпшынып халдаарының оруктары

Туберкулёз мырынай-ла чүзүн-баазын оруктарны дамчыштыр чыпшынып халдаар. Чөдүл ийикпе азырыышкын үезинде чараанын чаштаанындан, туберкулёзтуг аарыг кижи-биле чугаалажыышкын үезинде, туберкулёз микробтарлыг тоозунну киир тынганындан, туберкулёз-биле аараан инектиң сүдүн ишкининден, туберкулёзтуг кижи-биле дегжип кожаланышканындан, ол ышкаш ооң эт-херекселин: иштики, даштыкы хевин, думчук аржылын, чотунар аржылды, савадан—шопулаан, стаканын (аяан), таваан болгаш өскелерни-даа эдилээвинден чыпшынып болур.

Ооң ынай, туберкулёзтуг кижи-биле хол тутчуп мендилешкенинден, ошкашкаынындан, ооң шуглак дөжээн, даңзазын эдилеп, тырткан папиросун тыртып такпылашкаынындан база халдап чыпшынар. Чаш ургулар шалага союп чоруп тургаш, туберкулёз аарын боттарынга белени-биле чыпшырып болурлар.

Туберкулёз кандыг органнарга халдап болурул

Туберкулёз кижиниң мага-бодунуң кандыг-даа органынга: өкпегедээ, сөөктерге-даа, күстерге-даа, ижин-хырынга-даа, бүүрекке-даа, бестерге-даа, боостаага-даа, кешкедаа, каракка-даа, мээ, чүн картарынга-даа халдап болур.

Аарыг халдаан органга туберкулёзтуң палочкалары чыылган турар. Олар тускай хораннар күүлдерни ылгап үндүрбүшаан, аарыг органны үрегдеп, бүгү организмни шуут хораннап болурлар. Мынчангаш туберкулёз болза, күгле халдаан органынга эң айыылдыг аарыг эвес, харын бүгү организмге база хамыктың айыылдыг.

Туберкулёз-биле аарыыр чоруктун 80 хуузу өкпеге дээп турар болгаш күгле 15—20 хуузу ооң өске хевирлеринге хамааржып турар.

Аарыгны танып илередири

Туберкулёзтуң шын диагнозун күгле врач (эмчи) тургузуп болур.

Аңаа хамаарыштыр эмчи аарыг кижини шуут шивчиринден аңгыда, рентген херелдери, чараанын, ханнын, сидиктин лабораторлуг истелгези, аарыг кижини деңзилээри дээн чижектиг өске-даа аргаларны хереглеп туруп илередир.

Ургларда халдаан туберкулёзту танып илередирде база үстүнде аргаларны хереглээр.

Организмни каңналдырып быжыглаңар

Организмни быжыглаары, ону хүн, агаар, суг болгаш күш-культура-биле каңналдырып дадыктырары туберкулёзка удур демиселге канчаар-даа аажок чугула ужурдузалыг. Мага-боттуг өйүнде соок суг-биле хүн-бүрүде шаптап чиңневишаан, ооң соонда өл аржыл-биле кешти кыскыжага чедир дүрбүүр херек.

Чайын хүнге дөгеленири кончуг ажыктыг, баштайгы үеде 3—5 минуталар иштинде, а ооң соонда дөгеленишкинниң шагын хүн санында улам чоорту узадыр.

Ол бүгү күүлдер күректиң болгаш хан эргилдезиниң ажылын экижидип, чемге туралыын улам улгатырып, ханы болгаш шын тынышкынга дузалаар. Ооң ынай аарыгларга организмниң удурланышкынын улгатырарынга чугула ужур-дузалыг сергек болгаш шыдалгыр байдалдың магадылал курлавырлалын база тургузар.

Мал ажылын хөгжүдүнер! Эштти, сүттү болгаш хымысты хөйү-биле чемненинер. Олар кижиниң организмин быжыглаар болгаш туберкулёзка удур эмнээшкин чорударынга улуг ажыктыг.

Туберкулёзтуң өскүдүкчүзү

Туберкулёзтуң халдавыры күгле микроскоп - биле көрүп болур. Чөгенчиг бичии палочкалар хевирлиг микроб-биле өскүтүнер.

Туберкулёзтуң микробун 1882 чылда Р. Кок деп эртемдээн илередип тыпкан.

Кижиниң организминиң даштынга тургаш, микробтуң өлбес шыдамыы аажок болур.

Шык тургаш каъдып кургаан, ылаңгыя чыры багай болгаш шыксымаар чурттала черинге микроб бир ийикпе ийи ай дургузунда өлбес болгаш кижиниң кадыынга айыылдыг-даа. Даштыгаа, хүн хереліниң адаанга болгаш кургаг черге тургаш, олар дүргеп өлүүчел. Хүннүң дорт дүшкен херелдери туберкулёз микробтарын каш-ла шак дургузунда өлүрүп узуткаар. Суук күүлдү хайндырып турар үеде олар 1—3 минуталар болгаш өлүп каарлар. Суук күүлдерни донуруп ийикпе соокка каксып турар үеде олар белен өлбес.

Туберкулёз халдавырының кол өскүдүкчүзү—туберкулёзтуг аарыг кижиниң микробтары болур. Туберкулёзтан аараан чамдык арыгшевер эвес кижилер чараазын шала ийикпе черже дүкпүрүп каар орта, ол чараа аңаа каъдып кургаш, агаарга довурак-тоозун-биле кады тарап ужукпушаан, кадык кижилерниң өкпезинге таваржып халдаар.

Туберкулёзтуң баштайгы демдектери

Туберкулёз кол нургулуунда билдирбес хевир-биле эгелээр: аарып эгелээн кижи баштай шагшинээ чиьдип, хейде-ле кошкап сулараар. Хүн санында кежээликтей температуразы шоолуг эвес бедип ваап, чылдагаан чокка арып, чемге хөнү-чоктанып, өй-өйде хөрээ шашкылаар, дүне деридер, тыныжы дапкыжаар, чылдагаан чок шыжытып ажынар апаар болгаш чамдыкта көвүк шуугаазынныг чөдүл тыптып келир.

Шөйүндү (ижин) туберкулёзунуң үезинде хангыр холумактыг куду-олуртуушкун тыптыр. Шак ындыг аарыг кижи чогум чыъдып албайн, бут кырынга ажылдавышаан турар. Чөдүл болгаш хан холумактыг какырыышкын, туберкулёз тывылган-дыр дээр дугайында бодунуң кадыын хынап көрдүнериниң эргежок чугулазын айтып турар шыңгыы сагындырыг болур ужурлуг.

Өске таварылгаларда туберкулёз элээн ханы байдал-биле эртип турар. Аарыг кижиниң температуразы хеп-хенертен бедип, ириннелчек чөдүл үнүп, шаг-шинээ хенертен улуу-биле сулараап, кадыктың байдалы бергедеп аартааш, чыдар ужурга таварыштырар.

Аарыг кижиниң байдалы чамдыкта харын-даа узамдыгып аартаан грипп ышкаш кылдыр сагындырар. Ынчангаш грипптен аараан кижи чогум грипп эвес, а ооң артында туберкулёз тыптып келген болуп чадавас дээрзиа тодаргайлап уктаары-биле эмчиге ыяавыла баарының ужуру ында.

Туберкулёзтуң чоорту өскүүшкүнүнүң үезинде ооң эге хевириниң байдалы малокровие (хан четпестээшкини), ижин аарыы, малярия болгаш ол ышкаш өске-даа аарыгларның баштайгы демдектери-биле дөмейлешкек болур.

Ургларның кадыкшылын камгаланар

Бичии ургларның назыны чаш болган тудум, туберкулёз оларга улам аары-биле эртер. Туберкулёзтан аараан ургга шаг чок кошкак байдал тыптып, деңзизи шуут немешпестеп, ажыныычал, дүрген турып баксыраачал, температуразы доктаамал эвес, өрүлээчел болуп, чөдүлү хайнып эгелээр.

Ынчаарда ург чемге хөнү-чоктанып, шагзыргай-даа, шугул-даа апаар. Бир эвес ург школада өөренип турар болза, ол дүрген турып баксыраачал болгаш ээдергей болу берип, өөредилгезиге кошкак байдалы илереп келир.

Шак ындыг ургларның колдуунда-ла моюн болгаш сегел адааның даштыкы бестери дөстее ыжып келир. Ооң биле чергелештир, кешке база халдап, шивишкилер үнүп, оюлганнаашка турып бээр.

Бичии ургларны кол нургулайында-ла өкпе, бестернин туберкулёзу-биле аарып турар болгаш ону күгле эмчи тускай шинчилгелерни кылып тургаш, илередип тывар.

Мынчангаш, ук ургну ургларны консультациязының эмчизиниң доктаамал хайгааралынга үргүлчү тургусса чогуур. Ону кадык урглардан тускайлап үзер херек.

Туберкулёз эмнетинип болур

Туберкулёзту эрте эмнеп эгелээн тудум-на, ол дүргеп болгаш белен эмнетингир. Туберкулёз янзы-бүрү хевирлерге илеретивер күве болганда, ону эмнээринин аргалары база хөй янзы.

Эмнээшкинни чорудары дээрге, организмни кошкадып турар бүгүле күүлдерни узуткавышаан, аңаа организмниң удурланышкынын күштелдирери болур. Гигиеналыг режим—эмнээшкиниң кол үндезини ол. Туберкулёзтуг кижи амыдыралдың шын режимин сагыыр ужурлуг: доктаамал шактарда чемненир, дүн-хүн дургузунда 8 шактан эвээш эвес үениң иштинде удуур, удуурда, турарда чаңгыс-даа ийлүг шакты барымдалаар.

Арыг агаарга аргалыг-ла болза хөйү-биле чоруп, оран-бажыңны үргүлчү салгынга каксыр.

Эм ижишкиниг эмненишткинни: кальцийлиг, алдынныг препаратты, салицилдиг кислотаны, стрептомицинни, витаминнерни болгаш өскелерни доктаамалы-биле ижер.

Боостаа туберкулёзунуң үезинде рентген херелдериниң эвээш хемчээлдиг дөгээшкинин хереглээр болгаш база өкпе, бестерни шак ынчалдыр дөгеп эмнээр чорук өкпениң хан төктүүшкүнүн боол доктаадыр.

Даштыкы бестер туберкулёзтан аараанда тибон болгаш кварцтыг төгээшкин дээн ышкаш, чаа аргаларны хереглеп турар.

Ларыг өкпени сордуруп эмнээри (пневмоторакс) дээн чергелиг эмнелгениң оперативтиг аргаларын база калбаа-биле хереглеп турар.

Климат-терапияның санаторийлиг эмненишткини канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыг.

Туберкулёз эмнетинип болур, ынчалза-даа үр үениң иштинде шыдамыккай болгаш чаныш чогу-биле доктаамал эмненир херек. Эмчиге чогуур өйүнде, үзүктел чогу-биле барып, ооң айтыышкынын хажык чокка күүседири эргежок чугула.

САНИТАР-ГИГИЕНАНЫ САГЫҢАР

1. Шала болгаш чер кырынчекым-даа кижи дүкпүрер чорукту болдурбаңар. Чөдүлдүг аарыг кижи чараа дүкпүрер тускай савалыг болур ужурлуг.

2. Туберкулёзтан аараан кижиниң орун-дөжээн, аяк-савазын болгаш өске-даа эт-херекселин ажыглап эдилевенер. Аарыг, кадыын билбезиңер өске-даа бүгү кижилерге хамаарыштыр, бодун шак ынчаар шээрленип ап чорууру хамыктың чугула.

3. Оран-бажыңның иштин болгаш өг-херекселдерни өл пөс-биле ийикпе ширбиил-биле арыглап чодуңар. Шалавы кургагга ширбиир чорукту хоругдаңар. Чурттаар оран-бажыңнарны үргүлчү салгынга каксып, агаарладыңар.

4. Сүттү хайндыргаш ижиңер. Хайндырыышкын үезинде туберкулёзтуң микробтары өлүп калырлар. Соокка, ооң туржук өң күштүг соокка безин, олар өлбейн диригартып каап болурлар.

5. Чөдүрүп ийикпе азырып-даа турарынар үезинде аскыңар дуглавышаан, өскээр көрүнер.

6. Чаңгыс даңзага тапкылашпаңар, өске кижиниң папиросунуң артыын тыртпаңар. Бичии ургларның тапкылаар чоруун шуут хоругдаңар. Никотин болгаш углеродтуң ажыышкыны дээн чижектиг тапкы хораннары организмни хораннавышаан, аарыгларның халдаашкынынга эптиг байдалды тургузарлар.

7. Чемненириңерниң мурнунда болгаш кандыг-даа хирлиг күве тутканынар сөөлүнде холуңарны саваңнап чупар.

8. Бичии ургларга туберкулёз белен халдаачал күве болганда, туберкулёзтуг аарыг кажи оларның чанынга чоокшулап, харылзашпас ужурлуг.

9. Школаларга, ургларга садтарынга, яслилеринге, ол ышкаш аъш-чем бүдүрүлгелеринге, столоваяларга, пекарняларга туберкулёзтуг кижилерниң ажылдаар чоруун болдурбас ужурлуг.

10. Сөөктер халдавырлыг аарыгларның дамчыдыкчылары болур. Оларны бүгү-ле аргалар-биле кырып узуткаңар.

11. Туберкулёзтуг кижилерниң дүкпүрген чараазын савазындан саазынга төккеш, печкага өртедиңер, а ук аарыг кижиниң чараа дүкпүрер савазын, хевин изиг сугга шактан өөрөш эвес үениң иштинде хайндырынар.

12. Чаа төрүтүнген чаш ургларга камгалалдың баш бурунгаар тарылгазын, а элээде апарганнарга дагыннаашкынныг тарылгаларны кылыңар.

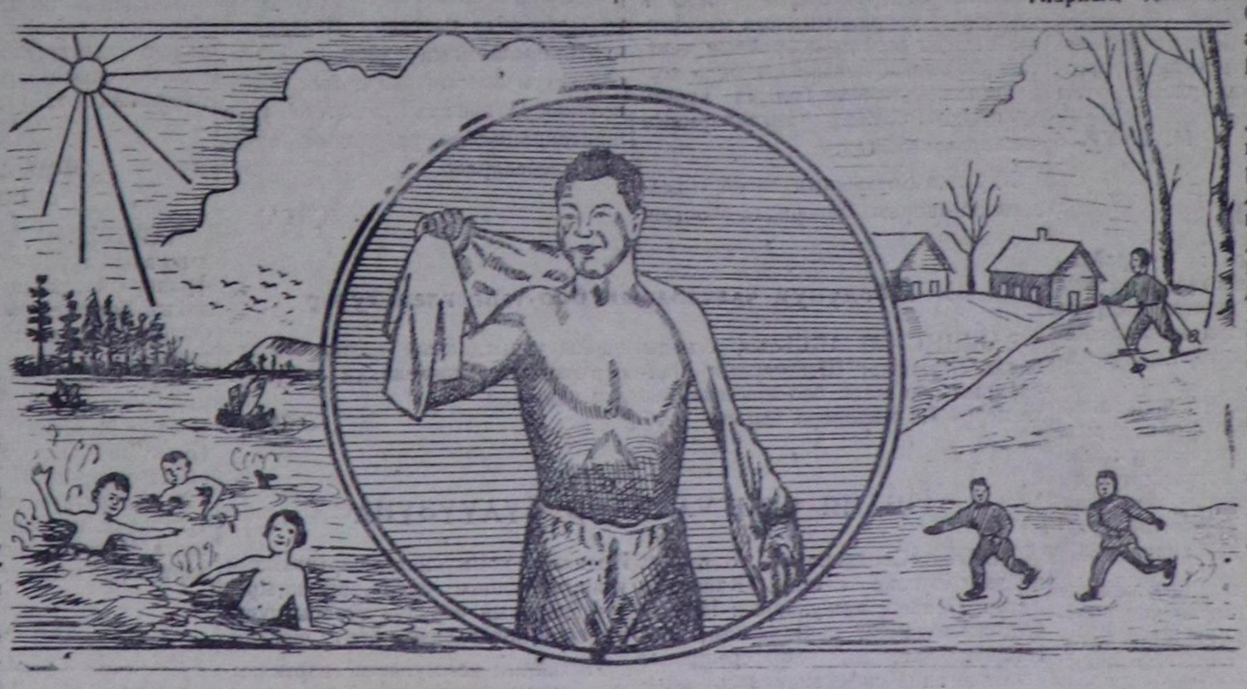

Эмчиниң шынзылгазын ёзугаар туберкулёз диспансеринге үргүлчү барып, ооң доктаамал хайгааралынга туруңар. Эмчи күгле ынчаарда ук аарыгның кедерээшкинин баш удур болдурбайн, ону эмнээринче чогуур өйүнде кирип болур.

Хенертен кадыңар баксыраза, эмчиниң кел дээн хуусаазын манавайн, доп-дораан диспансерге барыңар. Үр грипптен аараанының ийикпе өкпе воспаленезиниң (каданнаашкынының) соонда диспансерге барза чогуур.

Чиик үлетпүрнүң бараанын садыглаарын экижидер

Большевик партия, совет чазак болгаш эш Сталин боду ажылчы чонну чугула хереглелдиң барааннары-биле хандырар, оларның чаагай амыдыралының деннелин бедидер дугайында хүн-бүрүде сагыш салып турар.

Кажан бистиң үлетпүрүвүс чоннуң калбак хереглелиниң барааннарын хөйү-биле бүдүрүп үндүрүп турда, бараанны шын үлеп садыглаарын, ону хереглекчилерге чогуур өйүнде чедирерин садыг болгаш хандырылга органнарының удуртукчуларындан шынгыы негеп турар.

Ындыг-даа болза, Тыва автономнуг областың садыг организацияларының удуртукчулары, облпотребсоюз даргазы Кошкаров, областың садыг килдизиниң эргелекчизи Волковицкий, «легсбыттың» садыг баазазының эргелекчизи Махагаров олар бо чылдың үш дугаар кварталында хөвен-саазындан кылган пөс, даараглыг болгаш трикотаж кылыглар, кидис идиктер аймаан сөөртүп алырын организаставааннар, ооң түннелинде ол айыткан барааннар садыгларга дыка үр чок турган.

Чөөн-Хемчик районнуң садыында дүктен кылган болгаш торгу пөстер, трикотаж кылыглар, эр, хереөжен болгаш бичии уруглар идиктери, белен платьелер ам-даа чок. Эрзин, Тес-Хем, Таңды, Барыын-Хемчик районнарда база-ла ындыг.

1951 чылдың үш дугаар кварталында Бай-Тайга райпозу чурттакчы чонга 90 мун рубльдиң хөвен-саазындан кылган кылыгларны, 70 мун рубльдин даараглыг хевин, 24 мун рубльдин идиктерин садар болгаш «легсбыттың» баазазындан 251 мун рубльдиң бараанын садып саарар ужурлуг турган, июль, август айларда үүгле 45 мун рубльдин бараанын чурттакчы чонга саткан.

Сүт-Хөл райпозу кварталда 360 мун рубльдин бараанын садар планныг турган үүгле 55 мун рубльдин бараанын чонга саткан, а Тес-Хем райпозу чиик үлетпүр барааннарын 1951 чылдың үш дугаар кварталында шуут садыглаваан хевирлиг, үүге дээрге, ол кварталда 383 мун рубльдин бараанын садар деп планнаан болза-даа, кварталдың ийи айларының дургузунда чаңгыс көпеектин-даа бараанын шилип албаан.

Хереглекчилер кооперациязының системазы «легсбыт» баазазындан үш дугаар кварталда 12.300 мун рубльдин бараанын садар турган бо эрткен 2 айларның дургузунда үүгле 6050 рубльдин бараанын саткан.

Садыг организацияларының удуртукчулары кудуку садыг четкилеринден хоорулчак ажылдап турарлар.

Тес-Хем, Бай-Тайга, Эрзин районнарынга трикотаж кылыглар, торгу, дүктен кылган пөстер болгаш идик аймаа чок турда «легсбыттың» баазазындан ол райполар ийи айларның дургузунда чаңгыс-даа катап бараан шилип албааннар. Ол районнарга чок турган барааннардан 5 миллион рубльдин барааннары «легсбыттың» баазазынга, үүрмектеп садар садыг четкилеринче үнмейн анаа чыткан болгай.

Хүн-бүрүде хереглетиниң турар чугула хереглелдиң бараанын 1951 чылдың үш дугаар кварталында чурттакчы чонга ол хире багай садып саарганының чылдагаанын чүнүн-биле тайылбырлап болурул?

Хамык ужур областың садыг килдизинин, облпотребсоюзтуң, болгаш ооң садыг килдизиниң удуртукчуларының талазындан, садыг ажылын хүн-бүрүде оперативтиг, шалыпкын удуртулга-биле хандырбайн турарында болур.

«Легсбыт» баазазының эргелекчизи Махагаров бараанны чогуур өйүнде киир сөөртүп алырының планын күүсетпээн. Бараан киир сөөртүп алырының июль, август айларда планын бааза үүгле 58 хуу күүсеткен. Областе 3 миллион рубльдин хөвен-саазындан кылган пөс аймаан, 500 мун рубльдин трикотаж кылыгларын болгаш 10 мун ажыг эш кидис идиктерни чогуур өйүнде киир сөөртүп албаан.

Бодунуң транспорту-биле бараанны районнарга чедир сөөртүр дугайында область күүскомунуң шиитпирин эш Махагаров күүсетпээн, чурттакчыларның хереглелин бичедаа сонуургап көрбес, ынчангаш чамдыкта хереглетинмес барааннарны киир сөөртүп турар.

Ол бүгү чылдагаанзының түннелинде, чиик үлетпүрүн барааннарын садарының хемчеглери үзүлген. Ажылчы чоннарның хереглелин бүрүн хандырбайн турар болгаш саарылгага кирер ужурлуг 4 миллион рубльди база күүсеткээн.

Кварталдың арткан хүннеринде бараанны областе план ёзугаар бүрүн сөөртүп алгаш үүрмектеп садар садыг четкилеринче тарадыр болгаш ажылчы чоннарның калбак хереглелин соксаал чок хандырарын организастаары чугула.

С. ЛЫСКОВ.

Саң килдизиниң күрорулга килдизиниң начальниги.

Мал чеми белеткээрин соксаткан

Чаа-Хөл районнуң Үрбүнде Сталин аттыг колхоз дүжүт ажаап алыышкынының болгаш күрүнеге тараа дужаалгазының талазы-биле районда мурнакчы колхоз болуп, тараа дужаар планын хамыкты мурнай күүсеткени билдингир.

Ындыг болза-даа, колхоз мал чеми белеткээр чугула ажылды утупкаш, үүгле тараа ажылынче көрүнгениниң сиген белеткээр планын ам орту-даа киирбээн. Сиген кезип турган бригаданы 8 айда дүжүргеш, дүжүт ажаап алыышкынынче командылапкан. Бир эвес бо хүнге чедир ол бригада ажылын үргүлчүлээн болза, мал чеми белеткээр ажыл мындыг эвес турар ийик.

Колхозтуң сигенин районнуң чамдык организациялары кара-туразында кезип ап турар. Чүл дизе, колхозтуң Көк-Тал алазында эш эки сигенниг 36 га черин РОМВД чери кескеш, 12 сараатты тургускан, районда мал эмнелгезинин коллективи 6 га черниң сигенин кезип алган. Бо дугайында айтырыгны ВКП(б) райкомунга, районнуң күүсекчи комитединге тургузарга: «Силернин колхоз күрүне актызы алган эвес, силерниң шөлүнерни кым-даа ажыглап болур» деп харыылап турган. Колхоз даргазы эш Сүктер биле партия эге организациязының секретари эш Хоюгбан айтырыг тургузарга, райкүүскомнуң даргазының оралакчызы эш Фетисовтан: «Чер эжелээр помещиктер кайын тыптын келген үвел?» деп кончуг каржы болгаш бистиң сорулгавыска окта таарышпас харыыны берген.

Бо хүн колхозта күрүне актызы чок-даа болза, колхозтуң эдилеп турар сиген, тараазының шөлүн өске кым-даа ажыглап болбас. Мындыг чоруктарны болдурбайн, катышкан ажыл-агыйларны быжыглаарының улуу, харын районнуң удуртур организациялары аңаа өмээржип турары база окта болбас.

М. ОЧУР.

Кино үндүрүлгезин экижидер

Чоокта чаа Кызылдың көдээ районунуң «Совет Тыва» колхозунга көжер кино чеьдип келген.

Колхозчулар-даа, Кызылдан шефтеп келгеннер-даа улуг сонуургалдыы-биле билеттерни саткылап алган.

Кежээ-даа көрүкчүлер олуттарын долдур олургулапкан, ырлашкан, канчаар-даа аажок хөглүү-биле кино эгелээрин манап олурганнар.

Кино-даа 9 шакта эгелээн. Каш минута эрткен соонда от өшкен. Мотор даажы читкен. Механик Калзан моторун ажылдадып эгелээн. Көрүкчүлер манап-ла олурганнар, бир шак эрткен. Улус шугулдап, эртен эрте ажылдаар-ла болгай, маңаа кино манап олуруп-олуруп удуурга үйгу-даа четпес, дыш чок болур болгай дижип эгелээннер.

Ынчап турда эртенгиниң 3 шак четкен. Механик Калзан ам-даа мотору-биле үрелдешпишаан. Оон-моон көрүкчү колхозчулар-даа, колхоз даргазы Нюрсат-даа: «Орайтай берди, эртен эрте ажылдаар улус болгай бис, кинону дүрген үндүрүп көр, чок болза, улустуң акшазын дедир чандырып берип көр» деп механиктен дилээннер.

Аңаа механик Калзан кончуг ажыынып, акша чандырып бербес мен, соонда көөр силер, «мен бодум билир кижи мен» деп бодунуң туразы улуг, ээлдек эвес чоруун көргүскен. Ынчангаш чамдык көрүкчүлер акшазын дедир ап шыдаваннар.

Күскү хову ажылдарының үезинде чонга кино көргүзүглерин чөп чорудуп, техниканы эки, баш удур белен кылдыр белеткеп алгаш, ам кино үндүрүлгезин чорудар херек. Ындыг турбужа, бодунуң эдилеп чоруурун техниказын эки белеткеп албас, ажылдың чугула кампанияларының үезинде хөй шак халас тудуп, көрүкчүлерге эптиг-ээлдек эвес Калзан ышкаш механиктерни баштаар чери көөр болза эки.

В. ШИРИН-ООЛ.

Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелинде

НЬЮ-ИОРК. Октябрь 1-де (СЭТА). Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелиниң Англияның дилээн ёзугаар чыылдырган хуралы бо хүн эгелээн. Хуралды даргалаан Бразилияның төлээлекчизи Муниз бо айтырыгның дугайында англи чазааның допчу чагаазын номчуп дыңнаткан болгаш Англияның саналдааны—Англи-ираның нефть компаниязының хереэнин дугайында бүгү-делегей судунуң айытканы түр хемчеглерге чагыртырындан иран чазааның ойталаанынга хомудалдан тургустунган хүннүң айтырыын Чөвүлел хүлээн алыр ужурлуг — деп ол чугаалаан.

«Хомудалдың» үндезини болза, Иран бодунуң нефть үлетпүрүн национализастааны болганы билдингир болгай.

Сентябрьниң 29-та киирип келген резолюцияның төлевилелинде бүгү-делегейниң судунуң июль 5-те шиитпирин Иран күүсетпээн дугайында Англия «хомудап» турар.

«Англия-иран чөрүлдээнин» үзе шиитпирлегиже чедир Иранда нефть үлетпүрүн углап башкарар арганы англичаннарга төпшээрээрин дааскан судтуң шын эвес шиитпирин Иран ойталап каапкан. Англи-ираның нефть компаниязының дугайында чөрүлдээ үүгле Иранның иштики херээ болур болгаш бүгү-делегей судунуң шиитпири болза, Иранның иштики херээнге киржип турары ол болур деп Иран чазаа чогуур өйүнде айыткан.

Англияның киирип келген резолюциязы болза, судтуң шиитпирине чагыртырынче Иранны кыйгырып турар болгаш иран чазааның удурланган шиитпири бар-даа болза, Абаданга Англияның төлээлекчизи моон соңгаар-даа турарын төпшээреп турар. Резолюцияның төлевилелинде айыткан негелделерни күүседиринге алыр хемчеглериниң дугайын Иранның чазаа Айыыл чок чоруктуң Чөвүлеланге дыңнадырын Иранның чазаанга резолюция дагзып турар.

Бир дугаарында Совет Эвилелиниң төлээлекчизи Царапкин үүве чугаалаан. Оон чугаалааны болза:

Англи-ираның нефть компаниязының хереэнин дугайында бүгү-делегейниң судунуң шиитпирине чагыртырындан иран чазаанын ойталаан дугайында Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелинге Англия чазааның хомудаан медеглели болза, Иранның иштики хереэнге киржип турары болгаш иран улустуң хамаарышпас эргелеринге халдаашкын болур деп чүвени медеглээри чугула деп совет чазак санап турар. Иранның девискээринде нефть үлетпүрүн национализаттаар дугайында айтырыг ышкаш база-ла иранда кандыг бир даштыкы үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажыл-чорудулгазының дугайында айтырыгбиле бир дөмей болгаш иран девискээринге даштыкы хамаатыларның турарының дугайында шиитпирбиле Иранның үүгле бодунуң иштики айтырыгларынга хамааржып турар.

Ол ындыг киржилге болза, Катышкан Нацияларның Организациязының Уставының 2 дугаар чүүлүнүн 7 дугаар кезээнде айыткан коллаборативтерниң бирээзинге бүрүн удурланышкак болуп турар. «Кандыг-даа күрүнениң бодунуң иштики айтырыы болур херектерге өске күрүнелер киржи бээри эргени Катышкан Нацияларның Организациязынга Устав биче-даа бербес» — деп КНО-нуң Уставында айыткан.

Бо айтырыгны Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелиниң көөрү болза, Иранның иштики херектеринче киржири болур болгаш иран улустуң хамаарышпас эргезин каржызыбиле үрээни болурун өөренип көргеш, англи-ираның нефть компаниязының хереэнин дугайында Англияның Иранга хомудалын Айыыл чок чоруктуң Чөвүлели көөрү шыв эвес деп Совет Эвилелиниң төлээлери санап турар болгаш Айыыл чок рынга, хүннүң айтырыынга ол айчоруктуң Чөвүлелиниң чугаалажыгны кииреринге удурланып тур—дээн. Эквадорнуң болгаш Турциянын төлээлекчилери Англияның киирип келген айтырыын хүннүң айтырыынга киирерин саналдаанар.

Чөвүлелге кандыг айтырыглар хамааржыр дугайында айтырыгны сөөлзүредир шиитпирлеп көөр дээн ышкаш болгаш Чөвүлел боду бар болганда хүннүң айтырыын киирип алырын Чөвүлел төпшээрежир ужурлуг — деп Англияның төлээлекчизи Джебб бадыткаан. Англияның хомудалын хүннүң айтырыынга киирер деп санал берген Индияның, гоминданчының, Голландының болгаш АКШ-тың төлээлериниң саналының сөөлүнде, хүнүң айтырыын хүлээп алыр, албас дугайында бадылаашкын кылырыч даргалап олурган Муниз саналдаан. Совет Эвилели болгаш Югославияның төлээлекчизи хүннүң айтырыынга удур бадылаан, а өске 9 төлээлекчилер хүлээп алыр дээш бадылаан.

* * *

НЬЮ-ИОРК. Октябрь 1-де (СЭТА). Англи-америк блоктуң дөгеп келгени хүннүң айтырыын хүлээп алганының сөөлүнде Англияның төлээзи Джебб үүве чугаалаан. Ол Англияның үзел бодалы болгаш Иранның иштики херектеринге киржип турарын барымдаалыг кылып алырын оралдашкан. Бүгү-делегей судунуң Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелинге дыңнаткан «Түр хемчеглери»-биле холбаштыр үнүп келген херектерни Чөвүлел чугаалажыр хүлээлгелиг дээрзин бадыткавышаан Англияның резолюциязын хүлээп алырын Джебб саналдаан.

(СЭТА).

Де Гасперинин чазааның политиказынга удур Италияда удурланыышкыннар

РИМ. Оттава болгаш Вашингтонга болган хуралдарга дайын белеткелдеринге оон-даа артык күштүг белеткенирин де Гасперинин чазааның хүлээнип алгаш чорудуп турары дайын белеткелинге удур Италияның ажылчы чоңу удурланып турар.

«Унита» солуннуң медээлеп турары-биле алырга, Генуяның ажылчы чоннары бүдүрүлгелерде ажылын соксаткаш удурланыышкын митингизин кылган болгаш хоорайның чурттакчыларының деткимчези-биле хоорайның шөлдеринге болгаш кудумчуларынга тайбың камгалаарының чыскаалын кылган.

Удурланыышкынның ажыл соксадыышкыннарын Ливорнода болгаш Гроссето можуларда даг үлетпүрүнүң төптериниң бүгү бүдүрүлгелериниң ажылчыннары кылган. Неапольде, Ливорнода болгаш өске-даа можуларда тайбың талалакчыларының инициативи-биле улус төлээлериниң соңгулдазын чорудуп турар. Ол төлээлерни чазак кежигүннеринге болгаш даштыкы чурттарның төлээлекчилеринге баары-биле Римче чорудар, ол төлээлер аңаа баргаш Италияның чурттакчыларының тайбынче күзелсоруктуун болгаш чаа дайын белеткелиниң дугайында хүлээлгеге удур шиитпирлии-биле удурланып турарын илередирлер.

(СЭТА).

АКШ бодунуң чалчаларын боо-чепсеглеп турар

ВАШИНГТОН. АКШ-тың сенаты болза, Катышкан Штаттарның чалчаларын оон ыңай боо-чепсеглээрин ге херек 7,5 миллиард чыгыы долларны чарыгдаарын төпшээреп турар хоойлу төлевилелинин үүлдүг деп көрген.

(СЭТА).

Индия соңгулдаалар бүдүүзүнде

ДЕЛИ. «Сводхината» солуннуң медээзи ёзугаар алырга, Канпурде Уттар, Прадеш можуларның Индияның коммунистиг партиязының организацияларының конференциязы ажытынган. Конференцияның ажытыыышкынынга Индияның коммунистиг партиязының удуртукчулары Ахмедж, Юсуп, Данге болгаш өскелер-даа олурушкан.

Канпурде конференцияның ажытынганынга алдар болдурган 25 мун кижи киржикчилиг митинги болгач. Ол митингиге үүве чугаалаан Данге Индияның коммунистиг партиязының кежигүннеринге удур эрге-чагырга тутканнарның чорудуп турары күчүлээшкин политиказын буруу шапкан.

Индияның коммунистиг партиязының организациязының Тамилнадка чоокта чаа ажытынган можу конференциязынга болур деп турар парламент соңгулдаларынга бүгү депшилгелиг организацияларның катышкан демократтыг фронтузун тургузар деп шиитпирни хүлээп алган.

(СЭТА).

Боннуң эрге-чагырга тутканнарының шиитпиринге Барыын Германияның чурттакчыларының удурланыышкыны

БЕРЛИН. Германияның улус демократтыг республиказының улус палатазының ниити Германияның хуралын эртирер дугайында саналын боннуң парламентизиниң херек кырында хүлээп албайн турар чоруу Барыын Германияның чурттакчыларының шиитпирлиг удурланыышкынын үндүрүп турар.

АДН агентилелиниң медээлеп турары-биле алырга болза, сентябрьниң 30-де Дюссельдорфка бонн парламентизиниң шиитпиринге удурланган хөй кижи киржикчилиг митинги болуп эрткен. 15 мун кижи киришкен митингиге Мюнхена-Гладбахтың бургомистри турган, христианчи-демократтыг эвилелде кирип турар Вильгельм Эльфере, тайбың дээш демиселчилерниң немец комитединиң кежигүнү Фридрих Кюстер, шажынчы Ерисхамер, социал-демократ Вальтер Штаубиц, а ол ышкаш Германияның компартиязының даргазы Макс Рейман олар үүве чугаалааннар.

Бодунуң чугаазынга Макс Рейманның демдеглээни болза, улус палатазының саналының дугайында боннуң парламентизиниң шиитпири болза, немец улустуң ниити Германияның хуралы дээш демиселиниң шуут соксааны эвес болур. Немец улус Аденауэрниң медеглелинге болгаш боннуң парламентизиниң шиитпиринге даянып турар социал-демократтыг партияның саналынга удур удурланып турар болгаш улус палатазының саналын боннуң парламентизиниң хүлээп алырын негеп турар.

Рейманның айытканы болза, Аденауэр бодунуң чазак медеглелинде улус палатазының кыйгырыының ийи дугаар үүлүнде Германия-биле тайбың керээзин дүрген чарар дугайында болгаш ооң соонда Германиядан бүгү эжелел шериглерин үндүрер дугайында негелдени шуут ойуп каггаш ол дугайында чүү-даа чугаалаваан. «Аденауэр тайбың керээзин чарар дугайында негелдени салбайн турар, үүге дээрге, вашингтон төпшээрежиишкинин ёзугаар Аденауэр «ийи таланың төпшээрежиишкини» деп адаар чугаалажыышкыннарны чорудуп турар. Ол чугаалажыышкыннарның дузаламчызы-биле эжелелдиң статуду мөңгежиреп турар болгаш немец улус тайбың керээзин шуут-ла оскунар ужурлуг, а Барыын Германия болза, Атлантика эвилелиниң чурттарының шерег блогунче хаара тутурар ужурлуг».

Америк-англи дайын кыпсыкчыларының политиказынга Макс Рейман герман айтырыын тайбың арга-биле шиитпирлээринче болгаш чаңгыс аай болгаш тайбынга ынакшылдыг Германияны тургузарынче үүткүлдүг Совет Эвилелиниң тайбың политиказын удур тургускан.

Сентябрьниң 27-де бонн парламентизиниң хуралынга киирген социал-демократтыг партияның саналының дугайын чугаалавышаан, Макс Рейманның демдеглээни болза, ол саналды бүгү-ниити Германияның соңгулдаларын эртиреринче угландырган эвес, а ол соңгулдаларны болдурбазынче угландырган санал болур. Аденауэр болгаш Шумахер-даа Барыын Германияның чурттакчыларын эргиидээшкинче киирерин ораладжып турар болгаш национал хуралга бүгү-ниити Германияның соңгулдазын чорударынга, а база ол ышкаш тайбың керээзин чарар дугайында болгаш эжелел шериглерин үндүрер дугайында айтырыгларны чугаалажыр ниити Германияның хуралын эртиреринге шаптык кадар деп турарлар.

(СЭТА).

Англияда парламент соңгулдаларының дугайында Гарри Поллиттиң чугаазы

ЛОНДОН. Великобританияның коммунистиг партиязының чиңгине секретари Гарри Поллит компартияның күүскомунуң хуралынга үүве чугаалаан. Болур деп турар парламент соңгулдаларының дугайында партияның политиказының дугайынче эгелеп киргеш, Поллиттиң чугаалааны:

«Тайбынны камгалаар дээш, барыын лейборисчи ажылдакчыларның политиказынга удур лейборисчи шимчээшкиниң демиселин консерваторларның калбартырынга аштырыышкынны таварыштырар болгаш Англияда социализмниң перспективаларын тургузар сорулга-биле бистиң партиявыс чаңгыс аай катыжыышкын дээш туржуп турар деп билиишкинни артырар шак ындыг политиканы ажылчыннарга көргүзер ужурлуг бис.

Эрткен чылдың июльде болгаш октябрьде келир үедеги парламент соңгулдаларының үезинде бистиң тактикавыс кандыг болур ужурлуун бис чаңгыс эп-сеткилдиг шиитпирлээн бис. Ынчаарда болган ийи хуралдарга моон адаанда ниити шугум айытынган турган: «Бис ажылчыннарга консерваторларның тиилелгезин болдурпас дээш демиселде оларның-биле чаңгыс фронтуда удурланып турарывысты, бүгү-ле болур таварылгаларга, каяа-даа болза, бодувустуң кандидаттарывысты депшидерде лейбористерни дээш бадылаарын сүмелээривисти билдингири-биле көргүзер бис. Консерваторларга удур демисел лейборисчи шимчээшкиниң аңаа киржикчилериниң консерваторларга дузалажып турар барыын ажылдакчыларга удур демисежирин негеп турарын база көргүзер бис».

Ынчангаш соңгулдаларга бистиң ниити шугумувус болза, консерваторларның тиилелгезин болдурбазы болгаш ол-ла үеде барыын лейборисчи ажылдакчыларның политиказынга удур демиселди бүгү соңгулдалар округтарынга күштелдирип чорудары болур.

(СЭТА).

Барыын Европа чурттары америк шериг тудугларының шүүделин төлеп турар

ЛОНДОН. «Обсервер» солуннуң бижип турары болза, Соңгу-атлантик эвилелиниң киржикчизи чурттарның даштыкы херектер министрлериниң оралакчыларының комитеди ол эвилелдиң планында көрдүнген америк аэродромнар болгаш өске-даа шериг тудуушкуннарының тудугларының чарыгдалдарын таарыштыр үлээриниң дугайында шиитпирин хүлээп алган. Солуннуң медээзин ёзугаар алырга, Катышкан Штаттар бодунга чарыгдалдың 48 хуузун алыр, Франция — 22 хуузун Англия — 18 хуузун, а Канада болгаш Бенилюк-чурттары — Бельгия, Голландия, Люксембург — чарыгдалдың арткан 12 хуузун алыр болуп турар.

(СЭТА).

Француз солдаттар дайын белеткелиниң политиказынга удурланып турар

ПАРИЖ. «Юманите» солуннуң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, француз чазактың чорудуп турары дайын белеткелиниң политиказынга француз солдаттар удурланып турарлар.

Чоокта чаа ужар-чүүл херектериниң талазы-биле статс-секретарь Пьер Монтель Экс-Ан-Прованс (Буш-Дю-Рон департаментизи) хоорайда ужар-чүүл катыжыышкынының солдаттарының мурнунга үүве чугаалаарын ораладшкан. Столоваяга Монтель көстүп кээри билек дораан-на мындыг үннер дыңналган: «Хан ижикчизи үнүп чор!», «Демобилизация делгерезин!».

Монтель чугаазын эгелевейн ук столоваяны каапкаш чоруурунга албадаткан.

Кежээликтей 5 солдаттар бажыңнатырганнар.

Аңаа харыы кылдыр солдаттар төлээлер соңгуп алганнар, олар болза, шериг кезээнин командиринче чорупканнар. Оон түннелинде карабажыңнатырган солдаттар хосталы бергеннер.

(СЭТА).

Харыысалгалыг редактор О. А. ТОЛГАР-ООЛ.

Кызылдың Раскова аттыг даараныла комбинады областың районнарының болгаш Кызыл хоорайның чагыг берген хамаатыларынга чарлап дыңнадыры болза, чагыкчыларның материалдары-биле кылган чагыглар шагда-ла күүсетинген. Ам ол чагыгларны 1951 чылдың октябрьниң 20-ге чедир чогуур ээлери садып албас болза, ук чагыгларны өскээр садып сайгарыптар. Бо талазы-биле кандыг-даа негелделерни даараныла комбинады хүлээп албас.

АДМИНИСТРАЦИЯ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл Щетинкин кудумчузу, бажың, 7. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62; харыысалгалыг редакторнуң оралакчызының, партия амыдыралының, культура, литература болгаш уран-чүүл киллдистериниң—3—88; харыысалгалыг секретарьниң, пропаганда болгаш агитация, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа киллдистериниң—3—68; иштики информация, бухгалтерияның—3—66.

Б01541 Облкүүскомнуң типографиязы